

MİLLİ ORDU'DAN DÜZENLİ ORDUYA

Yard. Doç. Dr. Ahmet Emin YAMAN

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu hareketini milli egemenliğe dayalı tam bağımsız bir Türk devleti kurma amacına yöneltmiş, başarılı kılmak için de, hareketin orduca desteklenmesi, asker ile sivil halk çalışmalarının düzenlenmesi gereğini görmüştür. Ateşkes hükümleri gereği güçsüzleştirilmiş, ateşkes hükümlerine uymakla yükümlü askeri birlikleri savaşa hazır duruma getirmeye şartların uygun olması ve İtilaf devletlerine karşı askeri birlikleri direnişin dışında göstermek zorunluluğu, hareketi bir ara yol izlemeye sevk etmiştir. Bu ara yol, mevcut askeri birlikler ile daha önce kurulmuş ve yeniden oluşturulmasına hız verilen milli kuvvetleri, düzenli orduya geçecek biçimde örgütlemektir. Milli hareket bu yolla daha hızlı örgütlenecek, dolayısıyla yeni merkezi otoritenin denetiminde gelişecektir.

“Milli Ordu”, Müdafaa-i Hukuk hareketi içinde, ülkenin milli ve askeri güçlerinin birlikte hareket etmesini, ileride düzenli orduda birleşmesini sağlayacak, Anadolu’da oluşan otoriteye güç verecek örgütlenme olarak karşımıza çıkar. Düzenli orduya geçişi sağlayacak bir köprü olarak bakmak da doğru olacaktır¹. Saldırlara karşı koymak ve düşmanı Anadolu’dan kovmak amacıyla kurulmasına karar verilen Milli Ordu’yu, ordu birlikleri emrine alıp, planına uygun olarak yönetecekti. Milli Ordu’nun düzenli ordu ile aynı düzenlemeye sahip olması öngörülüyordu. Güney Cephesi’nde “Milli Ordu”nun kurulması kararı ve faaliyete geçmesinden sonra diğer cephelerde de benzer örgütlenmeye gidilmişti². Bu aşamada Anadolu’daki askeri

1 Bkz. Ahmet Emin Yaman, “Milli Ordu”, *Atatürk Yolu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, (Yıl 1, Sayı 2) Ankara, Kasım 1988, s. 115-140.

2 Yaman, *a.g.m.*, s. 137-139; Askeri birliklerle beraber çalışma isteği milli direnişçilerden de gelmekte idi. Örneğin, Aydın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Komutanı, Konya’da bulunan Refet İBey’e gönderdiği yazıda; amacı vatanın kurtarılması olan Kolordunun Kuvayı Milliye’ye katılması, eğer durumu uygun değilse silah ve mermi gönderilmesini ister. İstenilenlerin gönderileceği bildirilir. (2/3 Ekim 1919) *İstiklal Harbi Arşivi*: Klasör: 427, Dosya: (3-3) 5. Fih: 89-90.

birliklerin Heyet-i Temsiliye'ye bağlı olduğu varsayımından hareket edilmiştir. Ordunun askeri niteliğini koruyarak, olayların ve özellikle de Amasya görüşmeleri sonrasında karmaşık gibi görünen ilişkilerin değişkenliği gereği, askeri birliklerinin zaman zaman sivilleştiği, zaman zaman da milli kuvvetlerin askeri birlik haline geldiği görülür.

Sivas Kongresi sonrası, özellikle Batı Anadolu'daki silahlı örgütlenmeyi düzene sokmak amacıyla ilk önemli karar, 28 Ekim 1919'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Tüzüğü'ne yapılan özel ve gizli ekle alınmıştır³. Milli kuvvetlerin hertürlü saldırıdan korunduğu, ordunun milli iradeye bağlı ve onun hizmetinde olduğu, saldırı halinde planına uygun hareket edeceği belirtilmiş, "Milli Müfrezeler" adıyla silahlı direniş örgütleri oluşturulması benimsenmiştir.

"Milli Müfrezeler", seyyar ve sabit iki kuvvete ayrılmış, silah altında bulunanların dışında, eli silah tutan kişileri kapsamına almıştır. Müfrezelerin teşkili, kumandası, idaresi, tıpkı manga, takım, bölük gibi olacaktır. İhtiyaçlarının karşılanması, özellikle silahlandırılmalarında halkın yardımı ile beraber ordunun da yardımı istenecektir. Silah dağıtımı askeri kıtalardaki usule göre yapılacak, dağıtım kefaletle ve düzenli numara ile kaydedilip, müfreze başkanlarının sorumluluğunda yapılacaktır. Sağlık hizmetleri ve ödüllendirilmede de askeri düzen esas alınmıştır. Milli teşkilatla ordu arasındaki ilişkiyi Heyet-i Temsiliye koruyacak, tehlike anında her merkez çevresinde bulunan kumandanlarla da ilişkide bulunacaktır. Heyet-i Temsiliye gerekli gördüğü mntıkların müfrezelerini tehlike anında bir başka mntıkaya gönderme, toplama ve görev yapmaya davet etme yetkilerine sahiptir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Heyet-i İdare ve Heyet-i Merkeziyelerince oluşturulacağı belirtilen "milli müfrezeler" daha önce sözünü ettiğimiz, "bekçi teşkilatı", "milli ordu"⁴ gibi örgütlerden farklı değildir. Bu örgütlenmede de mahalli gerek ve şartlar göz önünde bulundurulmuş, buna göre hareket serbestisi tanınmıştır. Uygulamadaki farklılıklar da bundan kaynaklanmaktadır.

Amasya Görüşmeleri ile sağlanan uygun ortamdan yararlanmak isteyen İstanbul Hükümeti de, Anadolu'da otoritesini tekrar kurabil-

3 Atatürk, *Nutuk*, C.III, s.1143 (vesika no: 188); Atatürk, *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Bğyanameleri*, C.IV, s.105-107; *Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi*, C.II, 2 ks., Ankara, 1965, s. 29-30.

4 Bkz. Yaman, *a.g.m.*, "Milli Müfrezeler" adının kullanılmasına Amasya Genelgesinden sonra rastlıyoruz. Bu oluşuma Güney Cephesinde olduğu gibi milli ordu denemesi de Amasya Görüşmelerinde alınan kararlardan dolayı olmalıdır.

mek düşüncesiyle, milli kuvvetlere yardımcı olmak zorunda kalmıştır. Ancak, Anadolu ile amacı farklıdır. Milli hareketin kendi denetiminde sürmesini, sivil-asker devlet memurlarının adının karışmamasını ister. Denetimi altındaki milli kuvvetlerin, pazarlık gücünü arttırabileceğini hesaplar. Hükümetler arasındaki görüş farklılıkları ve aynı hükümet içindeki bakanların milli kuvvetlere bakış açısı oldukça farklı ve karmaşıktır. Yine de sonuçta, ordunun gizli de olsa hareketin içinde olması gerçeği kendini gösterir. Örnekleme gerekir;

9 Kasım 1919'da XIV. Kolordu Komutanlığı'na gönderilen bir yazıda, mıntikasındaki Kuva-yı Milliye'ye yardım edilmiş olmak için, Kolordu adına bin adet kısa gocuk'un birkaç gün içinde Bandırma'ya gönderileceği bildirilmektedir. Gocuklar, Kareis Hareket-i Milliye Heyet-i Merkeziye'sine teslim edilecek, ancak keyfiyet gizli tutulacak ve eşyaya Kolordu adına mazbata verilecektir. Kolordu birlikleri için de ayrıca yakında gocuk gönderilecektir⁵.

Dahiliye Nazırı Mehmet Şerif, 17 Kasım 1919'da Harbiye Nezaretine gönderdiği yazıda; Eğridir'de telgraf memuru Selâmi, Reji Memuru Abdülkerim, Mahkeme-i Bidayet üyesi İbrahim, Askerlik Şubesi memuru Yüzbaşı Şükrü, Jandarma mülazımı Kemal ve tüccardan Hacı Abdullah efendilerin, Heyet-i Milliye teşkil ederek dağlarda eşkiyalık yapan 47 kişiyi çete yazdıkları ve asker topladıkları, daveti kabul etmeyenlere ceza verileceğine dair beyanname yayınladıkları, halktan hayvan, para istemekle beraber şunun bunun hanesine girmeye cüret ettiklerinin haber alındığı bildirilir⁶. Artık örgütlenmede mahallin sivil-asker yöneticileri aktif rol almaktadır. Özellikle Dahiliye Nezareti, Kuva-yı Milliye'nin yeni oluşumunu engellemek amacıyla, Harbiye Nezaretine sık sık yazı yazmakta, şikayetlerde bulunmaktadır⁷.

Harbiye Nezareti 22 Kasım 1919'da, XII. Kolordu'ya verdiği emirle, Kuva-yı Milliye teşkilatı için halktan zorla para ve asker toplayanlara engel olunmasını ister. Harbiye Nezaretine göre⁸; Kuva-yı

5 *Harp Tarihi Vesikalari Dergisi* (HTVD), s. y1: 38 vesika no: 922.

6 *HTVD*, sayı: 47, vesika no: 1099.

7 *İstiklâl Harbi Arşivi*, klasör: 26, dosya: 92(104). Bu tür yazışma oldukça fazladır. Hükümet içinde Kuva-yı Milliye'ye farklı açılardan bakıldığı, genelde Harbiye Nezaretinin daha olumlu bakmak eğiliminde olduğu görülmektedir. Farklı açılardan bakılması İstanbul Hükümetlerinin Kuva-yı Milliye politikası oluşturamayıp, belirsizlikler içinde bocalamasına ineden olmuştur.

8 *HTVD*, sayı: 46, vesika no: 1089.

milliye asayışı bozma, hukuk ve hürriyete karşı durum ve uygulamalarına yer vermeksizin; uygulamada, resmi olmayan kişilerin yasal teşvikinin ve halkın kendi gönül rızası ile hizmete koşmalarının bir sonucu olursa, İtilaf devletlerinin itirazlarına ve atfedecekleri sorumluluklara karşı hükümet, kendini sorumluluktan kurtarmaya çalışabilirdi. Ancak, hükümet subay ve memurlarından oluşan heyetler, açıkca ve zorla halkı silah altına almaya çalışırsa, o zaman hareket İtilaf devletlerince asker toplamak şeklinde düşünülürdü. Ve ateşkes hükümetlerini ihlal etmekten sorumlu tutulurdu. Bunu önlemek için, "ahali rızalariyle ve Yunan işgali sebebiyle yurtlarını terk eden muhacirini sefaletten kurtarmalarına yardım etmek gibi bir maksadı hayır ile iane edilebilir"di. Fakat, hiçbir şekilde zorla yardım alınamaz "ve Kuva-yı Milliye namına tekâlif vaz' edilemez"di. Bu uygulama hükümeti hükümsüz bırakır, karışıklıklara, suiistimallere sebep olurdu. Bu sebeplerden dolayı Kuva-yı Milliye'nin iâşesinin Kolorduca yerine getirilmesi tebliğ edilmişti. Hükümeti sorumlu bırakacak uygulamalara izin verilmeyecekti.

Bunun hemen arkasından, Harbiye Nezareti'nin tutumunu sertleştirdiği görülür. 23 Kasım 1919'da Konya'daki III. Ordu Müfettişliğine, ordu mensuplarının teşkilat işlerine girmemeleri emredilir⁹. 16 Aralık 1919'da Harbiye Nezaretinden Dahiliye Nezaretine gönderilen yazıda, ordu mensupları tarafından Kuva-yı Milliye toplama ve sevk edilmesi ve subaylardan bu tür girişimlerde bulunanlar hakkında yasal soruşturma yapılacağı XX. ve XI. Kolordulara tebliğ edilmişti¹⁰. Harbiye Nezareti, kendi emrinde olduğunu var saydığı kolordulara doğal olarak haber alma raporları göndermekte, muhtemel askeri hareketlere karşı uyarılarda bulunmaktadırlar¹¹.

Bu arada Harbiye Nazırı Cemal Paşa, İstanbul'daki bazı yüksek rütbeli subayları Anadolu'ya geçirerek, ordunun denetim ve komutasını ele geçirmek ister. Bu amaçla, Ali Fuat Paşa'nın yerine Ahmet Fevzi Paşa'yı, Albay Fahrettin Bey'in yerine Nurettin Paşa'yı atamakla işi olup-bittiye getirmeyi düşünür. Oysa, Fahrettin Bey kolordunun başında bulunarak Aydın cephesine yardım etmeye, destek olmaya çalışmaktadır. Dahası, Kuva-yı Milliye ile işbirliği doğmuş, iki yan arasında karşılıklı güven oluşmuştur. Ali Fuat Paşa ise, hem kolorduya komuta etmekte, hem de Kuva-yı Milliye Komutanlığı yap-

⁹ *İstiklâl Harbi Arşivi*, klasör: 26, dosya 92(104).

¹⁰ *HTVD*, sayı: 47, vesika no: 1100.

¹¹ *HTVD*, sayı: 11, vesika no: 275.

maktadır. Mustafa Kemal Paşa açısından, görevi bırakmaları sözkonusu olamazdı. Bu gibi zamansız girişimler, milli örgüt için çaişmekte olan kişilerin işbaşından ayrılmalarına, dolayısıyla milli birliğin bozulmasına yol açardı. İkisine de, “komutayı bırakmayarak eskisi gibi millet ve yurt görevinizi sürdürmeniz gerekmektedir” emrini verir¹². Ulusal çıkarlar, her iki görevinde birlikte yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Birlikte çalışma ilkesinin sonucudur. Heyet-i Temsiliye adına 16 Kasım 1919'da, kolordu ve tümenlere gönderilen yazı ile; milli kuvvetlerin “iaşe, ilbas” ve harp malzemelerinin, orduca yerine getirilmesinin uygun görüldüğü, bu konuda yararlı görülen düşüncelerin bildirilmesi istenir¹³. Mustafa Kemal Paşa, 16 Kasım'dan 29 Kasım'a kadar süren, özellikle komutanlarla yaptığı toplantılar sonucu, Cemiyetin örgütünü çabucak yaymak ve güçlendirmek için kolordu komutanlarının, bölge komutanları ve askerlik şubesi başkanları aracılığı ile çabuk ve etkin yardımda bulunmalarını, sivil örgütlerin başında bulunan bütün yüksek görevlilerden, –ne olur ne olmaz diye– milli örgüte bağlı kalacaklarına dair söz almalarını ve kendilerinin ellerinde bulunan bütün araçlarla Cemiyetin örgütlerini kurmaya ivedilikle girişmelerini önemle ister¹⁴.

Mustafa Kemal Paşa, Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Bey'in 12 Aralık 1919 tarihli şifresine verdiği 20 Ocak 1920 tarihli karşılıkta, “en büyük askeri memurların buldukları yerlerdeki hey'et ve Kuva-yı Milliye'nin düzenleyicisi ve denetleyicisi olması konusundaki kararınız pek yerindedir” demektedir, her ne şekilde ve zorunlulukta olursa olsun, halkımızın özellikle de Türklerin karşı ve yabancı akımlara, kışkırtmalara kapılmamaları yolunda uyarmaktadır¹⁵. Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Vasıf Bey'in kuzey ve güney gruplarının bir komuta altında birleştirilmesi düşünce ve teklifine karşılık, 12 Ocak 1920'de, Heyet-i Temsiliye'nin düşüncesinin de bu olduğu cevabı verilmiştir¹⁶. Ocak 1920'de, “İzmir muharebe cephesinin” iki mıntıkaya ayrıldığı, “muavenet ve irtibat” için Bursa ve Biga'nın Balıkesir'e birer üye gönderilmesi hakkında Heyet-i Temsiliye ile 61. ve 56. tümenler, Bursa ve Biga Heyet-i Temsiliyeleri arasında yazışmalar yapılmaktadır¹⁷. Görüldüğü üzere, İstanbul Hükü-

12 Atatürk, *Söylev*, Ankara, 1978, s. 250-252.

13 *İstiklâl Harbi Arşivi*, klasör: 256, dosya: 5-6.

14 *Söylev*, s. 179-180.

15 *HTVD*, sayı: 80, belge: 1756.

16 *İstiklâl Harbi Arşivi*, klasör: 256, dosya: 5-6., fihr: 51.

17 *Aynı arşiv, aynı yer*, fihr: 36.

metnin düşünce ve tasarıları dışında bir bütünlüğe doğru yol alınmakta, askeri birlikler ile milli teşkilatların çalışmaları, Mustafa Kemal Paşa'nın başında olduğu Heyeti Temsiliye tarafından millet adına organize edilmekte, yönlendirilmektedir. Başkaca bir bağımsız gücün oluşmamasına da dikkat edildiği gözden kaçmamaktadır. Örneğin, Yunanlıların Ödemiş tarafında kuvvet toplamaya ve yığmaya giriştiklerinden söz ederek, cephelerin bir emir komuta altında birleştirilmesi hakkında, "Salihli Cephesi Harp Komutanı Ethem" Bey'in Heyet-i Temsiliye'ye yaptığı teklif, Heyet-i Temsiliye'nin şimdilik cephelerin bir komuta altında birleştirilmesine imkan bulunmadığı, daha sonra bunun sağlanacağı cevabı ile geri çevrilmiştir¹⁸.

Örgütlenme ve cephelerdeki faaliyetler, Heyet-i Temsiliye'ye düzenli olarak rapor edilmekte, onayı alınmakta, emirleri yerine getirilmektedir. Cephelerdeki anlaşmazlıkların çözümü de, Heyet-i Temsiliye'nin çalışmaları arasındadır. Örneğin Karesi'den 30 Aralık 1919'da Kuzey Cephesi Komutanı Kâzım imzası ile Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen şifrede, genel bir saldırı başlayıncaya kadar, Yunan işgal sahasında düşmanı taciz ve taşıma işlerinin bozulması amacıyla muntıkada akıncı müfrezeleri teşkil edildiği, Ocak'tan itibaren harekete geçecekleri bildirilmektedir. Bergama Cephesi akıncı kolunun, Bergama'ya yapmış olduğu akında altı Yunan askeri esir alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa, bu girişimleri olumlu karşıladığını bildirmiştir¹⁹.

Salihli Cephesinde, Kuva-yı Milliye Komutanı Kaymakam Ömer Lütfi Bey'in komutan olarak tanınmaması için çıkan rekabete karşı, Mustafa Kemal Paşa, Nazilli'deki Refet Bey'e ve XII. Kolordu Komutanlığına gönderdiği yazıda, böyle bir durum varsa Lütfi Bey'in emir ve kumandayı tamamıyla ele almasının sağlanmasını rica eder²⁰. 8 Ocak 1920'de, Ömer Lütfi Bey'e her türlü yardımı yapmakla 23 Fırka (tümen) Komutanlığı'nın görevlendirildiği görülmektedir²¹.

Mustafa Kemal Paşa, 17 Aralık 1919'da Refet Bey'e gönderdiği yazı ile, Kütahya'da Kuva-yı Milliye reislerinden Süleyman, Tahsin, İshak beylerin giriştikleri yolsuz hareketlerin önlenmesini ister. Bunların savaşa katılmadıkları, mahalli heyet-i milliye tarafından verilen emre uymadıkları ve onları da tehdit ettikleri, sarkıntılık yaptıkları

18 Aynı arşiv, aynı yer, fihr: 66.

19 HTVD, sayı: 34, vesika no: 838-839.

20 HTVD, sayı: 12, vesika no: 305.

21 Aynı Arşiv, aynı yer, fihr: 48.

kendisine iletilmiştir. Durum Afyon'daki Fırka Kumandanı Ömer Lütü Bey'e de iletilmiştir. Bu konuda, Demirci Mehmet Efe ile uygun çözüm bulunması yerinde olacaktır²².

Ahmet Anzavur, ikinci ayaklanmasında (16 Şubat-15 Nisan 1920), Biga'yı basarak burada bulunan 190. Piyade Alayı 2. Taburunu dağıtmıştı. Anzavur'un hareketinin bölgeye yayılması üzerine, Heyet-i Temsiliye'nin uyarısı ile Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Heyeti ve 61. Tümen Komutanlığı tarafından 1500 kişilik "Takip Müfrezesi" oluşturulmuş, Gönen'de toplanarak, iki piyade, dört milli tabur ve bir süvari alayı halinde yeniden organize edilmiştir. Çarpışmalardan olumlu sonuç alınamaması üzerine Heyet-i Temsiliye, Salihli ve Eskişehir bölgelerinden yeni ve büyük kuvvetlerin Anzavur üzerine yollanmasına karar verir. Çerkez Ethem kuvvetleri (200 süvari ve piyade), Demirci Mehmet Efe'nin gönderdiği Danişmentli İsmail Efe müfrezesi (600 süvari), Akhisar bölgesinden Hafız Hüseyin Bey kuvvetleri (milli bir alay), Ayvalık çevresinden bir milli alay Balıkesir'de toplanır. Balıkesir'de toplanmış bulunan diğer kuvvetlerle birlikte, 61. Tümen Komutanı Albay Kâzım komutasında harekete geçerek Anzavur kuvvetlerini bozguna uğrattılar²³.

Yunanistan'ın İzmir'i resmen ilhak etme olasılığı karşısında, ordu ile milli kuvvetler arasındaki bağ daha da güçlendirilmiş, hareketin dışında gösterilen ordunun sivilleşmesini gündeme getirmiştir. Heyet-i Temsiliye 31 Aralık 1919'da verdiği bir emirle, halen cepheyi tutan kuvvetlerle İzmir'in ilhakının önlenemeyeceğini, zamanı gelince XII ve XIV. kolorduların resmen İstanbul Hükümeti ile ilişkilerini keserek milli kuvvet şekline gireceğini belirtmiştir. Gerekli her türlü önlem bir plan dahilinde şimdiden alınacaktır²⁴. İlhak girişimine karşı yapılması gerekenler, ilgili diğer komutanlıklara da iletilmiş; her tarafta mitingler yapılarak protestolarda bulunulması, Aydın Cephesi Kuva-yı Milliye'sinin protesto mahiyetinde saldırıya geçmesi istenmiştir. 7 Ocak 1920'de "İzmir Şimal Cephesi Umum Kumandanı Kâzım" imzasıyla gelen cevap niteliğindeki yazıda²⁵; ilhak karşısında bütün

22 HTVD, sayı: 12 vesika no: 293.

23 *Batı Cephesi a.g.e.*, s. 41-42.

24 *a.g.e.*, s. 136-137.

25 HTVD, sayı: 16, vesika no: 410 (5.1.1920) ve vesika: 416 (7.1.1920); sayı 34, vesika no: 848, ve 845.; 9 Ocak 1920'de Heyet-i Temsiliye'ye gönderilen yazıda, "Ayvalık, İvrindi, Soma ve Akhisar cepheleri Kuva-yı Milliye Heyet-i Merkeziyesi altı aydan beri 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Beyefendinin emir ve komutası altında çalışmakla memnun ve müftehirdirler" denmekte, kuzey ve güney cephelerinin bir komuta altına girmesi gerekliliğine değinerek Kuva-yı Milliye için Mustafa Kemal Paşa'nın komutasına tabi olma arzularını dile getirmektedirler. HTVD, sayı 34, vesika no: 847.

kuzey cephesinde saldırıya geçileceği gibi İzmir ve Manisa'ya gönderilen fedakar subayların, oralarda karışıklık çıkarmak üzere cüretkârane hareketlerde bulunacakları bildirilmektedir. Ayrıca, Bergama Cephesi, Soma, Akhisar muntakaları, Salihli Cephesi akıncı müfrezeleri ile Bozdağ akıncı müfrezelerinin Manisa çevresinde, Manisa-İzmir arasında cüretkârane şiddetli saldırılarda bulunacaklardır.

İlhak tehlikesine karşı, Sivas Kongresi'nin çizdiği sınır içindeki vatani parçalamaya yönelik harekete, hükümet ve milli meclis hiçbir önlem alamayacak durumda olursa, son önlem olarak uygulanması için 9 Ocak 1920'de, Mustafa Kemal Paşa imzası ile kolordulara "taarruz planı" gönderilmiş, ikinci bir emre göre uygulanması istenmiştir. Bu saldırı planına göre²⁶; III., XII., XIII., XIV. ve XX. kolordular seferberlik yapacak, bu seferberlik ve hareketin başarıya ulaşması için bazı demiryolu hatlarına el konulacaktır. Seferberliğin düzenli gelişmesinden, önce kolordu komutanları, sonra da Askerlik Şubesi Başkanları sorumludurlar. Yunan kuvvetlerine karşı, askeri birliklere yeni düzenlemeler getirilmiş, görev alanları belirlenmiştir. Bu kuvvetlere, milli kuvvetlerin de dahil edildiği görülür. Genel seferberliği kolaylaştırmak, iç güvenlik, ihtiyaçların sağlanması, depo kitalarının hazırlanması amacı ile bölgeler oluşturulmuş, sorumluluk alanları belirlenmiş, Başkomutanlık Karargahı teşkil olunarak, "Umum Anadolu Komutanı" sıfatını alacak Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı olmaları öngörülmüştür. Komutanlık meselesi, mevcut durumun olup bitti halinde meydana geleceği düşüncesi ile iş başındakilerden yararlanmak zorunluluğuna göre düzenlenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın amacı, bütün kuvvetleri bir hedef üzerine planlı bir şekilde yöneltmek ve bir emir komuta altında toplamaktır.

Bu plana göre; kolordular hazırlıklara girişmişler, ilhak ilan ve girişiminin olmaması üzerine durum bildirilmiş, gerekli düzenlemeler ve Kuva-yı Milliye'nin ihtiyaç fazlalarının yerlerine yavaş yavaş iadesi emredilmiştir²⁷.

Bu saldırı planında tüm Anadolu için yeni düzenlemeler yapılırken, İstanbul ve Trakya hakkında bir düşünce ileri sürülmemesi dikkati çeker. Nedeni de, Anadolu'nun Trakya ve İstanbul'a egemen olmamasıdır. Mustafa Kemal Paşa, I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'e gönderdiği yazılarda, İngilizlerin doğal olarak askeri düzen-

²⁶ *Batı Ceph.*, a.g.e., s. 137-141.

²⁷ *HTVD*, sayı: 17, vesika no: 439-440 (17 Ocak 1920).

lemeler yapılmasına izin vermeyeceklerini defalarca tekrarlamıştır. 3 Ocak 1920'de, daha önce gönderilen gizli yönetmeliğe göre askeri birlikler kurulmasını yeniden hatırlatmış, "askeri düzeni değiştirmekle elde edilmesi düşünülen yararların böylece karşılanması gerekir" düşüncesini dile getirmiştir²⁸. "Trakya Cemiyeti, silah gücü ile desteklenmemiştir... Cafer Tayyar Bey... küçük bir örgüt bile kuramamış, tek bir tüfekle olsun silahlanma işine girişmemiştir..." Tümenlerine verdiği emirlerde, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yönergesine göre milli örgütler kurmamış, subaylar aracılığı ile halka yardım edip etmemek konusunda düşüncelerini komutanlara sormuş, ancak sonuç alınmamıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'dan Trakya'ya örgüt kurmak üzere subay ve sonra da silah göndermeyi düşündüğünü ifade eder. Trakya'daki sivil-asker yöneticilerin yetersizliğine de dikkati çeker²⁹.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında, Karakol Cemiyeti Tüzüğü'nün uygulanmasına da karşı çıkan Mustafa Kemal Paşa, 12 Mart 1920 tarihli yazısı ile "İstanbul'da edimli eylemler ve özel girişimler için kurulacak silahlı örgüte bile, Müdafaa-i Hukuk Tüzüğü Eki'nin uygulanması yeter..." düşüncesini iletir³⁰. Yukarıdaki Trakya örneği, askeri birlikler ile milli kuvvetlerin işbirliği içinde çalışmaması halinde ne gibi sonuçlar ortaya çıkacağına ya da sonuçsuzluğun Türk Kurtuluş Savaşı açısından en somut delilidir. Askeri düzenin de bu yeni örgütlenmede bazı değişikliklere uğradığı, milli kuvvetlerle birleşebilecek düzenlemeye kavuşturulduğu görülür.

Yabancıların, Şubat 1920'de İstanbul'a saldırımları olasılığının konuşulmaya başlanması ve milli kuvvetlerin tuttuğu cephelerin zaafını göstermek amacıyla, Yunanistan'ın genel bir saldırı için hazırlık yaptığı haberleri³¹, hem Harbiye Nezareti, hem de Anadolu tarafından bir takım önlemlerin alınmasını gündeme getirmiştir. Yine, İzmir'deki Yunan ordusu karşısında sadece Kuva-yı Milliye'nin bulunduğu, ne kadar özverili olursa olsun büyük bir ordunun karşısında devamlı bir direniş gösteremeyeceği düşüncesinden hareketle, mınıtkada bazı askeri hazırlıklar yapılması gerektiği belirtilmiştir³². Silah ve cephanenin sayı ve kalite bakımından yetersizliği anlatılmakta,

28 *Söylev*, s. 293; belge: 246-241.

29 *a.g.e.*, s. 293-294.

30 *a.g.e.*, s. 295-296.

31 *HTVD*, sayı: 17, vesika no: 450 (9.2.1920); Ayrıca bkz. *Söylev* s. 270, belge: 226.

32 *HTVD*, sayı: 21, vesika no: 535-536.

olası saldırıya karşı en uygun önlem olarak, Harbiye Nezareti'nce bazı kolordu mevcutlarının artırılması ve gerektiğinde seferber duruma geçebilmesi için gerekli önlemleri alması, kolorduların silah ve cephaneye gerektiği zaman el koyabilmesi ve demiryollarından yararlanabilmek için gerekli hareket serbestisinin sağlanması, Sadarettin istenmektedir³³. Özellikle de, ordunun müdahalesini örtmek için milli kuvvetlerin takviyesinin gerektiği³⁴ öne sürülmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın, aynı doğrultudaki istekleri de İstanbul'a ulaşmakta, "9 Ocak Planı"nı dolaylı olarak İstanbul'a da benimsetmeye çalıştığı görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey'e mevcut milli kuvvetler ile savaşın mümkün olmayacağını, hiç olmazsa XII., XIV. ve XX. kolorduların seferber edilip, Yunan cephesine sevk edilmeleri, bunun için demiryollarına el konulması zorunluluğuna değinerek, Anadolu'nun askeri düşüncelerinin İsmet Bey'ce iyi bilindiğini, kendisinin Harbiye Nazırı ile görüşüp alacağı kesin cevabı bildirmesini rica eder³⁵.

Bu yazıya cevap olarak, Harbiye Nezareti dört ihtimal belirler ve herbirine karşı hazırladığı seferberlik, yığınak planlarını 25 Şubat 1920'de Heyet-i Temsiliye'ye gönderir. Genelde, Meclis-i Mebusan ve millette galeyana olacak, hükümet de protestolarda bulunacaktır. İlk günler için, Kuva-yı Milliye direnmekle beraber demiryollarına, silah ve cephaneye depolarına el koyacak ve hemen arkasından XIV., XII. ve XX. kolordular milli hareket karşısındaki aczlerinden ve bunlara katılmak zorunluluğundan söz ederek merkezle ilişkilerini kesecekler, telgrafhanelere el koyacaklardır. Bu uygulama ile genel seferberlik de başlamış olacaktır. Savaş düzeninin alınmasında mevcut askeri birliklerin konuşmaları esas alınacak, bunlara Edremit, Ayvalık müfrezeleri, Alaşehir Milis Fırkası, Kuva-yı Milliye grubu gibi gruplar da dahil olacaktır. Bölgelerdeki güvenliği sağlamak için bırakılacak subaylar, az sayıdaki askeri gönüllülerle kuvvetli bir hale getireceklerdir. Çekilme halinde, araç gereç tahrip edilecek, saldırılar daha da kötü bir durum gösterirse cephede yeni bir durum alınacak ve hükümetce seferberlik ilan edilecekti. XV., XIII. ve III. kolorduların hükümetin elinde görülmesi ise, tehdit aracı olarak düşünülmüştü. Hükümet, İzmir hakkında milli galeyana karşı girişebileceği çare kalmadığını söyleyecek, bölgeye ancak nasihat heyetleri gönderebileceğini belirtecektir³⁶. Bu arada Sadr-ı âzam, Kuva-yı Milliye'nin derhal tatil

33 HTVD, sayı: 21, vesika no: 537.

34 HTVD, sayı: 21, vesika no: 538-539.

35 HTVD, sayı: 34, vesika no: 850.

36 HTVD, sayı: 21, vesika no: 538.

edilmesi yolunda bir tamim yayınlatmış, Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'ya hükümeti kınayarak durumu sormuştur. Verilen cevapta, bunun kesinlikle söz konusu olmadığı, "sadr-ı azam beyannamesinin sırf hükümeti fiilen müdafaa etmekten ibaret ve harice karşı kuvvetli bir hükümet" görünümüne yönelik olduğu³⁷ belirtilmiştir. İstanbul, Anadolu ile ilgili her girişiminde, hayati bir konu da olsa, öncelikle İtilaf devletlerinin ne söyleyeceği, kendisinin ne cevap vereceğinin hesabına dalmakta, kaygan ve güvenilmez bir politika izlemektedir. Yada politika ürettiğini sanmaktadır.

Milli hareket için yararlı gördüğü bu seferberlik ve yığınak planını, Heyet-i Temsiliye hemen kolordulara bildirmiş, 9 Ocak planının yerini, bu planın aldığı belirterek gerekli emirleri vermiştir. 9 Ocak planında belirtilen, yapılması gereken işler tekrar açıklanmış, faaliyet alanları belirtilmiştir³⁸. Kuva-yı milliye birliklerinin, ordu birliklerine bağlı olduğu, kolordularca her türlü ihtiyacının karşılandığı ve yapılan planlar gereği faaliyette bulunacağı görülmektedir.

Örneğin, 61. Fırka Komutanı Kâzım gönderdiği bir cevap yazısında, saldırı noktalarını tahmin etmekte, alınacak önlemlerle ilgili bilgiler vermektedir. Direnilecek, saldırılacak, aynı zamanda düşman gerilerine akıncı müfrezeleri gönderilecektir³⁹. Benzer bilgiler, III. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet tarafından da verilmekte, bölgedeki koordinasyon ve silah ihtiyacı hakkında düşünceler dile getirilmektedir⁴⁰.

Tehlikenin yaklaştığını hisseden Mustafa Kemal Paşa, 12 Mart 1920'de Fahrettin ve Refet Beylerle, Ali Fuat Paşa ve XX. Kolordu Komutan Vekilinin hazır bulunduğu bir toplantı yapmış; XII. Kolordu'nun 57. ve 23. fırkalarının seferber edilerek takviye edilmesi, Bandırma'da bulunması gereken kuvvetin şimdiden şekillendirilmesine önem verilmesi ve XX. Kolordu'nun XIV. Kolordu'ya silah yardımında bulunması kararlaştırılmıştır. 61. fırkanın seferber olduğu be-

37 *HTVD*, sayı: 18, vesika no: 451; İstanbul'daki bazı gazeteler Kuva-yı Milliye nin ortadan kaldırılması çalışmalarına destek vermektedir. Hükümet de, yabancı telkinlere eğilim göstermekle, Kuva-yı Milliye aleyhtarı girişimlere engel olmak yerine, dağılmasını sağlayacak tamimler yayınlamaktadır. Hükümetin iç siyasetinin esası Kuva-yı Milliye'yi dağıtıp, dış karşı kuvvetli olduğunu göstermekteir. *HTVD*, sayı: 21, vesika: 523 (25.2.1920). Ayrıca bkz. sayı: 18, vesika: 461.

38 *HTVD*, sayı: 21, vesika: 539.

39 *HTVD*, sayı: 34, vesika no: 852 (15.2.1920).

40 *HTVD*, sayı: 34, vesika no: 851 (16.2.1920).

lirtilmiştir⁴¹. 13 Mart 1920'de de, milli direnişin tekrar gözden geçirilmesi için, askeri birlikler ve gönüllü müfrezelerde bulunan mevcut ve yararlanılması mümkün silah ve cephanenin miktarı sorulmuştur⁴².

İstanbul'un işgali üzerine mevcut planlar genişletilerek tüm Anadolu'da uygulamaya konulmuştur⁴³. 17 Mart tarihli emirle, "İstanbul ile resmî ve hususi bilcümle muhaberat-ı telgrafiye yasaklanmıştır. Uymayanlar casus telakki edilecektir"⁴⁴. 18 Mart'ta verilen emirle, ülkedeki bankalarla, Duyun-u Umumiye ve Reji idarelerinde bulunan paraların en büyük mülkiye amirlerinin haberi olmaksızın sarfedilmemesi, bu müesseselerin İstanbul'a gönderme yapmalarının yasaklanması, maliye, mal ve evkaf sandıklarında mevcut meblağın cinsleri ve değerlerini gösterir bilgi gönderilmesi vilayet ve kolordulara tamim edilmiştir⁴⁵. Ali Fuat Paşa, 23 Mart tarihli emirle Geyve ve Lefke arasındaki demiryollarının tahrip edilmesi, düşman gerilerine saldırılıp rahatsız edilmesini istemekte, ayrıca Yüzbaşı Rifat Efendi müfrezesinin 24. Fırka emrine gireceğini⁴⁶ bildirmektedir. Aynı tarihlerde XX. Kolordu bölgesinde plana uygun olarak geniş faaliyetler göze çarpmakta, milli kuvvetlerin askeri birlik komutanlarının verdiği emirler doğrultusunda yer değiştirdikleri, saldırıya geçtikleri görülmektedir⁴⁷. Bu aşamada ülkenin mali kaynaklarına el koyan Heyet-i Temsiliye'nin, orduyu dolaysız cepheye süreceğine kuşku yoktur. Planlar düzenli orduya göre hazırlanmakta, ordunun sivilleşmesi düşüncesi bu kez ters işlemeye başlamaktadır. Milli kuvvetlerin, ordu birlikleri içinde yer alması konusu ortaya çıkmış, dolayısıyla "Milli Ordu"- "milli müfrezeler"den düzenli orduya geçişin ilk eylemli adımları atılmaya başlanmıştır.

Büyük Millet Meclisi'nin açılış hazırlıklarının sürdürüldüğü günlerde, Kuva-yı Milliye'nin tasfiye edileceği haberlerinin çıkması, bazı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinde bunun kaygı ve kuşku yaratması da, bu gelişmelerden dolayı olmalıdır. Mustafa Kemal Paşa'nın 24

41 HTVD, sayı: 34, vesika no: 846; İtilâf devletleri 5 Mart 1920'de İstanbul sorunu ele alıp, sert önlemler almaya karar verdiklerinde Lloyd George, "...Mustafa Kemal'in komutası altında güçlü, düzenli, iyi örgütlenmiş ve iyi yönetilen bir ordu var..." diyordu. Bilal N, Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk I*, s. 429.

42 HTVD, sayı: 13, vesika no: 327-328.

43 HTVD, sayı: 23, vesika no: 629, ve sayı: 35, vesika no: 862.

44 HTVD, sayı: 21, vesika no: 567, 568.

45 HTVD, sayı: 13, vesika no: 335.

46 HTVD, sayı: 35, vesika no: 571.

47 HTVD, sayı: 35, vesika no: 868, 869, 866.

Nisan 1920'de Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'e gönderdiği yazıda, "Milli Meclis tarafından Kuva-yı Milliye dediğimiz milli kuvvetlerin orduya tamamen veya kısmen ne surette ilhak edileceği malum olmadığı..."⁴⁸nı belirtmesi de, bir alıştırma ve hazırlık döneminin yaşanacağına işaret sayılmalıdır. Meclisin açılışı ile birlikte askeri birliklerle, milli kuvvetlerin işbirliği açık bir hal almış, birlikte hareketin somut örnekleri yaşanmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin açılışı öncesinde başlayıp, devam eden iç ayaklanmalara karşı gönderilen askeri birliklerin başarılı olabilmesi için milli kuvvetlerce desteklenmeleri gerekmiştir. Başlarında daha çok subayların bulunduğu milli kuvvetler oldukları da dikkati çeker⁴⁹.

- Kuva-yı Milliye'nin düzenli yönetilmesi gereği, ihtiyaçlarının karşılanması konusunu Meclis gündemine getirmiş, 16 Mayıs 1920'de resmen Müdafaa-i Milliye Vekaleti'ne bağlanarak, her türlü ihtiyacının bütçeden karşılanmasına karar verilmiştir. Kararın uygulanmasına, Müdafaa-i Hukuk ve Maliye vekaletleri memur edilmiştir⁵⁰. Kararın hemen uygulamaya konulduğu, bütçe gerekçe gösterilerek bilgi toplandığı görülür. 27 Mayıs 1920'de Menzil Müfettişi Muhtar imzası ile 24. Tümen Komutanlığına gönderilen yazı şöyledir:

"Mahalli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerince iâşe edilen Kuva-yı Milliye'nin muntıklarında bulunduğu kolordularca heyet-i milliyeden iâşesi karargir olduğu cihetle rüesa ve efradının mevcutlarıyla şimdiye kadar ve ne yolla işar edildiği Müdafaa-i Milliye Vekaleti Celilesine emir ve işar buyurulmuş olmakla muntikalarda bulunan Kuva-yı Milliye'nin piyade ve süvari tefrikiyle miktarının ve rüesasının ismi lakap diniyelerinin ve şimdiye kadar miri olan usul-ü iâşe ve inbaları ile bir fert için ihtiyar olunan musaddığın ne güna olduğunun ve celb ve istihdamlarının tatbik olunan usüllerin tahkiki ve bu kerre tekiden kolordu vekaletine talep buyurulmuştur. Buraca muamelata edilmiş ise de Geyve muntikasındaki Kuva-yı Milliye hakkında makamı âlinize arzedilecek cevaba ilaveten buyurulması tesri edilmekle işar-ı keyfiyet emir ve işar buyurulmuştur"⁵¹.

48 İzzet Öztoprak, "Düzenli Ordunun Kuruluşu" *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Ankara, 1985, s. 266.

49 *Söylev*, s. 329-330, 332, 334; *HTVD*, sayı: 74, belge no: 1559.

50 *HTVD*, sayı: 54, vesika no: 1235.

51 *İstiklâl Harbi Arşivi*, klasör: 893, dosya: (198-A)3, fih: 28.

Büyük Millet Meclisi'nin açılışından sonra bazı istisnalar dışında askeri birliklerin güçlendirilmesine çalışıldığı, bir bakıma ordunun giysi durumunun bile, düzenli orduya geçiş için henüz yeterli olmadığı görülür. Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın, 29 Mayıs 1920 günlü Büyük Millet Meclisi gizli oturumunda belirttiğine göre, yeni toplanan asker, kıtasına zorunlu olarak yerel kıyafetlerle gönderilmektedir. Kuva-yı Milliye'nin düzenli bir ordunun göstereceği yeteneği gösteremeyeceği açıktır. Kuva-yı Milliye cephelerde önemli başarılar göstermektedir, ancak sonuç almak için düzenli kuvvetlere gerek vardır⁵².

Bu arada, özellikle İç Anadolu bölgesinde örgütlenmenin Büyük Millet Meclisi'nin denetiminde, III. Kolordu'ca hızlandırıldığı görülür. Örneğin, Şarkışla ve Maden kazalarında⁵³, Sivas'ta⁵⁴, Erzurum'da⁵⁵ ve Tokat'ta. Üstelik Tokat'ta ve çevresinde "bekçi teşkilâtı" olmadığı anlaşılmış, 23 Mayıs 1920'de, III. Kolordu Komutanlığı'nın Tokat Mutasarrıflığına gönderdiği yazı ile acele kurulması emredilmiştir⁵⁶. Bu da hala geçerliliğini koruyan, milli müfrezeler deyiminin, bekçi teşkilatı ile aynı anlamda kullanıldığının bir başka kanıtıdır. Yukarıda, oluşturulmasına karar verilen örgütlerin, hertürlü ihtiyaçlarının bağlı oldukları Kolordu'nun yardımı ve denetiminde karşılandığı, toplanma ve hareket emirlerini kolordudan aldıkları görülür.

Haziran 1920'de Yunan saldırısı karşısında, Müdafaa-i Milliye Vekaleti'nce yeni önlemler alınmış, memur ve tüm halkın yardımcı olmakta birbirleriyle yarışması istenmiştir⁵⁷. Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin, Batı Anadolu'daki 1310-315 doğumluları silah altına davet etmesinden⁵⁸ hemen sonra, 5 Temmuz 1920'de Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa, Uşak Müdafaa-i Hukuk-u Milliye mıntkasındaki, 1308-309 doğumluları da askere çağırarak, her şube dahilinde "gönüllü birlik veya tabur" teşkilini emretmiştir. Mevcudu 150'ye kadar olursa bölük, 500'e kadar olursa üç bölüklü bir tabur olacaktır. Halen, 23. Fırka Komutanı Aşir Bey tarafından oluşturul-

52 Öztoprak, *a.g.b.*, s. 266-267.

53 İstiklâl Harbi Arşivi; Klasör: 775, dosya: 10-3, Arşv. 5 / 1774, fihr: 161.

54 Aynı arşiv, aynı yer, fihr: 124.

55 HTVD, sayı: 72, vesika no: 1562.

56 *İst. Harb. Arş.*, klasör: 775, dosya: 10-3, Arş. 5 / 1774.

57 HTVD, sayı: 14, vesika no: 378.

58 HTVD, sayı: 50, vesika no: 1155.

makta olan, gönüllü birliklerden başka teşkilat da kaldırılmıştır. 308-309 doğumlular silah ve cephaneleriyle davet olunacak, yaşları gereği silah altında olmayanlar, bu taburlara silah ve cephaneleriyle gönüllü kaydolabilecek veya mahalli hükümete silah ve cephanesini teslim edecektir. Bu taburlara, Askerlik Şube Başkanları işleri aksatmayacak biçimde şube subaylarından, ihtiyat subaylarından ya da Kuva-yı Milliye kumandanlarından, kumandan ve subay tayin edeceklerdir. Bu taburların yeme, giyme ve donatımı şimdilik yerel Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerince sağlanacaktır. Hepsi merkez heyete bağlı olacak, mahallin en büyük mülki memuru ve askeri de bu heyetin tabi üyesi olduğundan birlikte hareket edilecektir. Müdafaa-i Hukuk teşkilatı doğrudan Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olduğundan, hiçbir kişi ve makamın müdahale etmesi uygun değildir. 8. Fırka Kalem Reisi Kadri Bey, bu gönüllü taburlar teşkilatını önemle takip etmekle görevlidir⁵⁹. Civar halkın bu gönüllü teşkilatla tüm Anadolu'ya iyi-güzel örnek olacağı da dile getirilir.

Amaç, en azından yeni kurulacak milli kuvvetlerin düzenli askeri birlik şeklinde örgütlenmesini sağlayacak önlemlerin hemen alınması ve örnek olmasıdır. Bu tür girişimler hemen yaygınlaşmıştır. Örneğin, Giresun'da oluşturulan milli ve gönüllü kuvvetlerin yerleri, sevkleri, kullanılma tarzları, ihtiyaçları ve bunların giderilmesi ile ilgili Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Başkanlığı ile III. Kolordu arasında pek çok yazışmaya rastlıyoruz⁶⁰.

İsmet Bey, 16 Ağustos 1920 tarihinde, Müdafaa-i Milliye Vekaleti'ne gönderdiği cevap yazıda, gönüllü teşkilatından ülke savunması için yeteri kadar yararlanılamadığını, gelecekte de yarar beklenemeyeceğini belirterek, yeniden ufak bir gönüllü birliğin oluşturulmasına taraftar değilim der. Düşüncesi, teşkil olunanların birbiri ardısıra, bütünüyle düzenli orduya dönüştürülmesidir. Bu doğrultuda önerilerini sıralar⁶¹: Hiçbir şekilde yeniden gönüllü kıtası teşkil olunamaz. Eğer istenirse, Müdafaa-i Milliye Vekaleti'nden izin almak şarttır. Mevcut gönüllü teşkilatın kadrosu tesbit edilip, bütçesi tayin edilerek düzenli askeri birliğe dönüştürülecektir. Cepheye ulaştığı andan itibaren de, "nizami kıtaat" gibi muamele görmelidir. Her biri, en yakın askeri kumandan tarafından teftiş edilerek, sonuç Müdafaa-i Milliye Vekaleti'ne bildirilmelidir. Ancak, Adana Cephesi bu görüşlerin di-

59 HTVD, sayı: 50, vesika no: 1150.

60 İst. Har. Arş., klasör: 778 dosya: (6)-19.

61 HTVD, sayı: 52, vesika no: 1194.

şındadır. Komutanı ile görüşerek teşkilatın daha düzenli hale getirilmesi girişiminde bulunulmalıdır.

Cephe komutanlarına gönderilen 21 Ağustos tarihli bir tamimle, gönüllü teşkilatından bütünüyle vazgeçildiği bildirilmiştir. Mevcut olanlardan, Erkan-ı Harbiye-i Umumi'ce yerinde bırakılmasına karar verilecek olanların bir kadroya ve muntazam bütçeye uydurulması kararlaştırılmıştır. Cephe bulunan tüm Kuva-yı Milliye teşkilatının isim, yer ve mevcutlarıyla hangi tarihte ve nerede kurulmuş bulduklarının ve hangilerinin nasıl bir kadro ile yerinde bırakılacağı veya yerinden alınacağı, kaldırılacağı düşünülünün teklif edilmesi istenir⁶².

Tamim, Erkânı Harbiye-i Umumiye Başkanı tarafından cephe ve kolordu komutanlıklarına ulaştırılmış ve gerekli işlemin yapılması istenmiştir⁶³. Tamim sonrasında, bilinen bazı direnmeler ve açıktan karşı çıkmalar olmakla beraber⁶⁴, milli kuvvetleri düzenli orduya dönüştürme çabalarına hız verilip özen gösterildiği, yeni kurulacak ya da takviye edilecek askeri birlikler için Müdafaa-i Milliye Vekaleti'

62 HTVD, sayı: 52, vesika no: 1194.

63 Ankara, 21.8.336.

Şark, Garp, Adana, Elcezire Cephe Kumandanlıklarına, III. Kolordu Kumandanlığına,

Badema gönüllü teşkilatından kâmil sarfınazar olunması ve elyevm müteşekkil ve mevcut olanlarında Erkan-ı Harbiye-i Umumiye ipkasına karar verilecek olanların bir kadroya ve muntazam bütçede tetkiki mukarrerdir. Bu kadroya tevfikan ipkasına karar verilecek teşkilat için adı bütçede Kuva-yı Milliye namıyla hiçbir tahsisat mevcut olmadığından bunların mesarifi Müdafaa-i Milliye Vekaletince derdesti tanzim fevkalade bütçeye konulacaktır. Cephe emrinde bulunan bilumum Kuva-yı Milliye teşkilatının isim ve mahal ve mevcutlarıyla hangi tarihte ve nerede teşekkül etmiş bulduklarının ve hangilerinin nasıl bir kadro ile ipka veya kâlp ve ilgası tasavvur edildiğinin sürati teklif ve iş'arını rica ederim,

Telgrafın alındığı bildirilecektir.

Cephe kumandanlarına tamim edilmiştir.

Erkânı Harbiye-i Umumi Reisi

İstiklâl Harbi Arşivi, klasör: 572, dosya: 22-57, fihr: 49.;

24.8.1920'de Müdafaa-i Milliye Vekaletinden, III. Kolordu Komutanlığına yazılan yazıda, gönüllü teşkilatının başkanlığın izni ile yapılabileceği belirterek teftişi istenmektedir. "Bu kıtaatin tayin edilecek bir askeri kumandan tarafından teftiş ettirilerek, teftiş sonucunun işarı ve bunların cepheelerde kıtaat gibi muamele görmesi ve kıtaat nizamına dahil edilmesi Müdafaa-i Milliye Vekaletinin 2162 şifresinde bildirilmiştir. Buna göre işlem..." *İstiklâl Harbi Arşivi*: Klasör: 778 dosya: (6)-19, Fihrist: 2-1.

64 bkz. Öztoprak, a.g.b., s. 268, 270-271; *Nutuk*, s. 495; HTVD, sayı: 73, belge no: 1574.

nden izin alınıp, askere alma işinin Askerlik Şubesi Başkanlıklarınca yürütülmekte olduğunu görmekteyiz. Kastamonu, bu aşama için güzel bir örnektir:

Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa, 8 Temmuz 1920'de Kastamonu Mıntıka Komutanlığı'na yazdığı şifrede, halkın, Yunan işgaline karşı silah ve cephaneleriyle başvurarak gönüllü teşkilat yaptıklarını bildirir. Konya'da bu şekilde yedi tabur oluşturulması başarı ile sürmektedir. Kastamonu'da da halkın heyecanı tahrik edilerek kendi silah ve cephaneleriyle, fakat güvenilir Askerlik Şubesi ve ihtiyat subayları komutasında gönüllü taburlar oluşturulmasına girişilmesi ve hergün sonuçtan haber verilmesini ister⁶⁵. Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanı Mirlivz Muhittin Bey, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine gönderdiği 21 Kasım 1920 günlü bir cevap yazısında, kuvvetlerin buldukları yerleri ve durumlarını açıklamış, yeni düzenlemeleri bildirmiştir. Buna göre⁶⁶; Zonguldak ve Düzce'deki birlikler Sakarya Müfrezesi adıyla genişletilmiştir. Bir piyade taburu ve iki süvari bölüğü halinde tertiplenmektedir. 4. Fırka'dan Düzce, Bolu, Akcaşehir mıntıkasında kalan piyade ve süvari efradı da bu müfrezenin emrine verilmiştir. Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliyesi'ndeki piyadeler, Müdafaa-i Milliye Vekaletinden verilen son emre göre 40. Alay 1. Tabur adını almıştır. Piyade taburları, beşer yüz muharip ile yüz gayri muharip nefer ki, toplam altıyüz mevcuttur. Süvari birlikleri, yüzer muharip ve yirmibeşer gayri muharip olmak üzere yüzyirmibeş mevcuttur. Oluşturulan birliklerde şu anda 307-315 doğumlu olanların askeri hizmeti mecburidir. Bu doğum tarihlerinin altında ya da üstünde bulunanlar gönüllü sayılacaktır. Bunlar, muvazzaflar gibi istihdam olunacak, fazladan bir ödenek verilmeyecektir. Gönüllülerden, bir ay geçtikten sonra birliğini terk edenler firari sayılıp onlara göre işlem yapılacak, kalmak istemeyenler derhal terhis olunacaktır. "Nizami harbe idhal edilen bu kıtaatın" tabur ve alay komutanları muvazzaf subaylardan yüzbaşı olacaktır. Sabık müfreze komutanları, mülazımı evvel üniforması ile bölük komutanı olacak, takım subayları ise, mülazımısani üniformasını taşıyacaklardır. Ödenekleri, ordu subayları gibi, cephe ya da cephe gerisinde bulunmalarına göre ödenecektir. Tüm müfreze, "mevcut efrad kıtaat-ı nizamiye" gibi yedirilecek, giydirilecek, donatılacak, maaşları da aynı olacaktır. Asker noksanı da komutanlıkca tamamlanacaktır.

65 HTVD, sayı: 52, vesika no: 1191.

66 HTVD, sayı: 52, vesika no: 1202.

Bu dönemdeki en büyük sıkıntılardan biri de, süvari kuvvetlerinin eksik oluşudur. Bununla ilgili pek çok yazışma yapılmış, yerel hayvan alım komisyonları kurularak bunlara ödenekler ayrılmıştır. Örneğin, Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa, III. Ordu Komutanlığına 1 Eylül 1920 tarihli bir ek emirle, batıdan saldıran düşmanın büyük süvari kuvveti olduğu anlaşıldığından, Sivas ve Kayseri’de herbiri 3000 atlıdan meydana gelmek üzere birer atlı piyade birliği kurmasını emretmiştir. Birlikler üçer alay, alaylar üçer tabur, taburlar üçer bölük olacaktır. Silah altında bulunan 308-315 doğumlulardan oluşacak, Kayseri’de 15. Fırka Askerlik Şubesi Kalemi tarafından teşkil edilecek olan, gönüllü intikam alayı erlerinden de yararlanılacaktır. Birlikler gereken hayvan ve eyer takımını, “vesaiti nakliye kanunu”na göre hızla sağlayacaklardır. Subayları, mıntıklarında bulunan Askerlik Şubesi subayları ile tüm ihtiyat subaylarından karşılanacak, noksan kalan miktar Müdafaa-i Milliye Vekaleti’nden istenecektir. Gereken silah mahallinde aynı bakanlıkca hemen teslim olunacak, ancak mahallinden de sağlanmaya çalışılacaktır. Giyecek ve donatımın bir kısmı Müdafaa-i Hukuk heyetleri tarafından sağlanacak, eksikler bakanlık tarafından tamamlanacaktır⁶⁷.

13 Ekim 1920 tarihli bir yazı ise olumsuzlukları yansıtmakta, birliklere er sağlanmasının Askerlik Şubesi vasıtasıyla olması gerektiği hatırlatılarak, bunun dışında er toplamanın isyanı davet ettiğinin daha önce denendiği vurgulanmaktadır. Oysa, Yörük Ali Efe’nin teşkil etmiş olduğu Seyyar Jandarma Taburu Kumandanı Hasan Efe, 60 kadar silahlı adamla Garbi Karaağaç kazasına gelerek 308-316 doğumlu kişilerin dört gün içinde hayvanlarıyla beraber kendilerine katılmalarını, gelmeyenleri şiddetle cezalandıracaklarını ilan etmiştir. Bunun hemen önlenmesi ve bilgi verilmesi istenmektedir⁶⁸.

1920 Haziran’ındaki Yunan saldırısı sonucu güçlenen, 24 Ekim 1920 tarihli Gediz Taarruzu sonucu netleşen, düzenli orduya geçiş düşüncesi; Düzenli Ordu mu? Kuva-yı Milliye mi? tartışmaları sürerken, Ali Fuat Paşa’nın Batı Cephesi Komutanlığından alınması, 8 Kasım 1920 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile ikiye ayrılan cephe komutanlıklarına İsmet ve Refet Beylerin getirilmesi ile eyleme dönüş-

67 HTVD, sayı: 56, vesika no: 1161; Örneğin Aziziye ve Divriği, Gürün, Darende de kurulan komisyonların hayvan sağlanması konusunda geri kaldıkları ve tedbir alınması gerektiği bildirilirken, Niksar, Yenihan, Hafik, Terme, Şarkışla, Tokat, Erbaa ve Sivas’ta da bu girişimin yapıldığı, Bafra Kaymakamlığına teşekkür edildiği görülmektedir. *İstiklâl Harbi Arşivi*, klasör: 778, dosya: 6-19. Fihrist: 46-58, 65.

68 HTVD, sayı: 50, vesika no: 1164.

müştür⁶⁹. Düzenli ordu düşüncesine en büyük tepki, Çerkez Ethem ve kardeşleri ile onları destekleyen Demirci Mehmet Efe'den gelmiş. Uzlaşma sağlanamayınca, 16 Aralık'ta gerçekleştirilen bir baskınla Demirci Mehmet Efe kuvvetleri dağıtılmış. Fiilen isyan eden Çerkez Ethem'e karşı 27 Aralık 1920'de alınan bir kararla, 29 Aralık'ta askeri hareket başlatılmıştır. Bir ay süren bir uğraş sonunda, düzenli orduya alternatif olabilecek hiçbir kuvvet kalmamıştır⁷⁰.

Durumu Batı Anadolu'dan farklı olan Güney Cephesinde, "Milli Ordu'nun kuruluş kararından sonra örgütlenme çalışmalarına hız verilmiş, silahlı direniş, cepheye gönderilen subaylar ve bölgede sorumluluk verilen Kolordu Komutanlıklarının katkılarıyla düzenlenerek güçlendirilmiş, büyük ölçüde Heyet-i Temsiliye'ye bağlanmıştır. Güney'deki örgütlenme ve cephedeki gelişmeler hakkında Heyet-i Temsiliye'ye düzenli bilgiler aktarılmakta, raporlar sunulmakta, sıkıntılar, ihtiyaçlar dile getirilmektedir. Gelişmelerin Heyet-i Temsiliye tarafından değerlendirildiği ve kolordu komutanlıkları aracılığı ile sorunlara çözüm bulunduğu görülür. Kolordular, cephe ile Heyet-i Temsiliye arasındaki bir köprü olduğu gibi, çoğu zaman sivilleşerek milli kuvvetlerin yanında yer alan, onların hertürlü ihtiyacını karşılayan, en etkin güç olarak karşımıza çıkmaktadır. 28 Ekim 1919'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Tüzüğü'ne yapılan gizli ve özel ekin, Güney Cephesi için de geçerli olduğu görülür.

III. Kolordu Komutanlığı'nın Heyet-i Temsiliye'ye gönderdiği rapora göre; Kasaba silahı tesbit olunmuş, sekiz ihtiyat subayı teşkilat için yola çıkmıştır. Elbistan'da mevcut olan asker takviye olduğu gibi, Elbistan'a yönelik bir piyade bölüğü, bir âdi cebel takımı hazırlanmıştır. Maraş'a bol miktarda silah gönderilmektedir. Ayrıca, Maraş'ın çeşitli mıntikalara bölündüğü ve herbirine ayrı ayrı görevler verilerek kumandan tayin olduğu, halkın 100 kuruştan 500 kuruşa kadar yardım ile mükellef tutulduğu, jandarmada bulunan silahların verilen emre göre taksim edildiği, mahallin birbirine karşılıklı yardım ilkesine göre düzenlendiği anlaşılmaktadır⁷¹. Mustafa Kemal Paşa'nın 5 Ocak 1920 tarihli şifresine göre, Elbistan'da kuvvetli bir Heyet-i Merkeziye ve silahlı teşkilat vardır. Sıkı ve emin bir iletişim kurulabilmesi çok önemlidir. Maraş, Sivas'taki III. Kolordu mıntikasına bağlı olduğundan, şifreli haberleşmede bu kolordu Komutan-

69 Öztoprak, *a.g.b.*, s. 271-272.

70 HTVD, sayı: 73, belge no: 1574.

71 HTVD, sayı: 17, vesika no: 427.

lığı ile de ilişki kurulması, Ankara'daki Heyet-i Temsiliye ile gizli haberleşmenin bu Kolordu aracılığı ile yapılması gereklidir. Aynı şifrede, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Tüzüğü'ne göre örgütlenilmesi ve bu tüzük ekine göre silahlı milli müfrezeler meydana çıkarılması için çaba gösterilmesi, halkın her vasıta ile uyarılması ve aydınlatılmasının vatanseverlik olduğu belirtilmiştir⁷². Aynı konuyu işleyen bir başka yazı da, XII. Kolordu Komutanlığına gönderilmiş, ülkeyi savunmak için silah azlığının önemli olmadığı belirtilerek, Tüzüğe göre örgütlenmenin tamamlanması istenmiştir⁷³.

5 Ocak tarihli rapora göre, Kılıncı Ali Bey, milli örgütlenmeyi tamamlamıştır. Fransızların Pazarcık'ı işgal etmeye kalkışmaları halinde, silahla savunulacak ve karşı konulacaktır. Fransızların böyle bir saldırıya girişmemeleri için Heyet-i Merkeziyelerce uyarılmaları istenmektedir⁷⁴.

Mustafa Kemal Paşa kararlarını, Kolordular vasıtası ile bölgeye iletmekte, kararın yürütülmesi ve denetimi görevini de kolordulara vermektedir. Bir yerde milli harekete girildiğinde, bunu desteklemek için diğer yerlerde de küçük-büyük ayırımı yapmaksızın harekete geçilmesi zorunluluğunu belirtir. Ocak 1920'de, Güney Cephesi'nde de, batı cephesinde olduğu gibi yavaş yavaş bir cephe oluşturulması ve saldırılara karşı direnilmesi düşüncesini ileri sürerek, bazı mıntikalarda gerilla tarzında girişimlerde bulunulacağını işaretini verir⁷⁵. Bu amaçla Urfa, Maraş, Antep bölgelerinde "gerilla harbi" nin ne şekilde düzenleneceğine ilişkin bir tamim hazırlanarak, 25 Ocak 1920'de kolordulara gönderilir⁷⁶: Milli kuvvetlerin harekete geçmesini ertelemenin sakıncaları belirtilerek, Fransız kuvvetlerinin her birinin buldukları yerde kuşatılması, küçük garnizonlarda başlayarak esir ve imha edilmeleri öngörülmüştür. Çevirme önlemleri olarak, demiryolu köprülerinin, tünellerin bozulması, yolların işlemez hale getirilmesi ile Fransız kuvvetlerinin, ulaşım-yerleşim yolunu kesmek, her Fransız kuvvetini mutlaka bir kuvvetle tutuşturmak gerekmektedir. Bunun için, bazı mıntikalarda iyi düzenlenmiş herbiri on kişilik "temas" ve "muvasala" müfrezelerinin kullanılacağı belirtilir. "Gerilla harbi"nde ayaklanma devrelerinin birbiri ardı sıra tayin

72 HTVD, sayı: 16, vesika no: 409.

73 HTVD, sayı: 17, vesika no: 433.

74 HTVD, sayı: 17, vesika no: 431.

75 bkz. HTVD, sayı: 15, vesika no: 382, 387.

76 HTVD, sayı: 15, vesika no: 383.

olunması ve ilk devrenin Urfa ayaklanması ile başlaması kararlaştırılmıştır. Burada, daha önce bölgedeki görev alanları belirlenmiş olan III., XIII., ve XX. kolorduların neler yapacakları da sıralanmıştır. Fransız ilerlemesi karşısında, III. Kolordu'nun resmi ve gayri resmi silah ve kuvvetleriyle karşılık vermesi de öngörülmektedir. Büyük ve resmi olmayan bir seferberliğin sürdürüldüğü de görülür⁷⁷

Mustafa Kemal Paşa, 30 Mart 1920'de XIII. Kolordu'ya gönderdiği yazıda, Urfa'nın durumu hakkında bilgi vermekte, halka cesaret verip teşvik etmek amacıyla, en yakın askeri birliğin yeterli bir kısmının Kuva-yı Milliye'ye iltihak şeklinde Urfa'ya gönderilmesini ve iki aydanberi sürüncemede kalan bu meselenin çözümlenmesini önemle rica etmektedir⁷⁸. Aynı gün, III. Kolordu'ya gönderdiği yazıda, yeteri kadar milli kuvvet toplamadaki güçlükler göz önüne alınarak, 9. Alay'ın noksansız olarak Maraş'ta toplanmasını daha önce uygun görüldüğünü, gerektiğinde birliğe Maraş halkından takviye ve ikmale çalışmanın amaca uygun olduğu belirtmekte, bazı kolorduların uygulamaya giriştikleri 314 doğumlu kişilerin daha şimdiden askere alınmasıyla, birlik mevcutlarının takviyesini istemektedir⁷⁹. Cephe-deki gelişmeler üzerine, 14 Nisan'da XIII. Kolordu'ya, III. Kolordu Kuva-yı Milliye Komutanı Kılınç Ali Bey'den alınan bilgileri vermiş, Urfa Kuva-yı Milliyesi'nin Kılınç Ali Bey'le ilişkiye geçerek birlikte hareket etmesinin tebliğini istemiştir⁸⁰. Antep'teki durumun güçleşmesi üzerinde, III. Kolordu'dan bu kez, Maraş'taki birliğin önemli bir kuvvetle Antep cephesine yardım etmesi gereği bildirilmektedir⁸¹.

Güney'de çarpışan milli kuvvetlerin, sevk ve idaresine ilişkin, Mustafa Kemal Paşa tarafından 11 Şubat 1920'de tamamlayıcı emirler verilmiş, milli kuvvetlerin halk ile takviye edilmesi istenmiştir. XII., III. ve XX. Kolorduların milli kuvvetleri nerelere sevkedecekleri, hangi tünel ve köprülerin tahrip edileceği ve onarılmasına izin verilmeyeceği belirtilip, düşman takviye birliklerine engel olunması görevi verilmiştir⁸². Bu emrin, 25 Ocak tarihli plana uygun olduğu görülür. Hemen harekete geçilmiş ve büyük başarılar kazanılmıştır. Hareket sırasında, milli müfrezelerin başına muktedir subay istendiği,

77 HTVD, sayı: 15, vesika no: 399.

78 HTVD, sayı: 13, vesika no: 349 ayrıca bkz. sayı: 14 ves. no: 360.

79 HTVD, sayı: 13, vesika no: 348.

80 HTVD, sayı: 14, vesika no: 358-359.

81 HTVD, sayı: 13, vesika no: 356 (2 nisan 1920); Fransız saldırısına karşı milli kuvvetler Kolordu'dan destek almışlardır. vesika no: 362.

82 HTVD, sayı: 15, vesika no: 401.

zaman zaman da askeri birliklerin yardım etmesi için başvurular olduğu görülür⁸³. Planın uygulanmasına daha sonra da devam edilmiştir⁸⁴, Fransızlara büyük kayıplar verdirilip, telgraf ve ulaşım hatlarını bozarak yıldırma politikasının izlendiğini söyleyebiliriz.

Fransızlara karşı savaş verilen bir diğer önemli yer de, Adana bölgesidir. Coğrafi konumu ve işgal nedeniyle özel önlemler almak gereği burası için zorunlu görülmüştür. 24 Mart 1920'de Adana bölgesi için de hareket emri verilmiş, milli direnişin daha da etkili olabilmesi için 11 Şubat 1920 tarihli, "Adana Harekât-ı Milliye Plânı"nın uygulanması XIII., III .ve XX. kolordulara bildirilmiştir⁸⁵. Adana cephesinde de harekate geçilmesiyle, batı cephesine benzer bir cephe savaşı kolorduların desteği ile güneyde de verilmeye başlanmıştır. Bir bakıma tüm Anadolu sivil-asker kuvvetleriyle, Heyet-i Temsiliye'nin direktifleri doğrultusunda Mart 1920'de harekete geçmiştir.

8 Nisan 1920'de, daha Büyük Millet Meclisi açılmadan, yönetimde durumun gerektirdiği birliği sağlamak için askeri birliklerin durumunun, silah, mühimmat ve malzemesinin, depolarının ve ayrıca Kuva-yı Milliye teşkilatındaki savaşçı sayısı ile silah, cephane ve mühimmat gücünün ayrı madde halinde bildirilmesi istenir⁸⁶. Bu da göstermektedir ki, Heyet-i Temsiliye güneyde, kendisine bağlı sağlam örgütler kurmuştur. Önemli kararlar alabilecek güçtedir.

Bu bağlamda, Haziran 1920'de Adana Cephe Komutanlığı kurulmuş, komutanlığına Miralay Selâhattin Bey atanmıştır. Bu cephe- de bulunmakta olan Pozantı, Mersin ve Adana çevresindeki 41. Fırka ile Şar, Haçin, Sis mntıkasındaki Kilikya Kuva-yı Milliyesi ve Maraş, Antep, Islahiye mntıkasındaki Antep Kuva-yı Milliyesi doğrudan Adana Cephe Komutanlığı'na bağlanmıştır. III. ve XX. kolorduların Kilikya Kuva-yı Milliyesi'ne katılmış birlikleri, silahları ile buldukları yerde kalacak ve Adana Cephe Komutanlığı emrine verilecektir. Subay ihtiyacı, Müdafaa-i Milliye Vekaletince karşılanacak olan Adana Cephe Komutanlığı, doğrudan Ankara'ya bağlıdır⁸⁷. Bu komutan-

83 HTVD, sayı: 15, vesika no: 402 ve sayı: 13, vesika no: 336.

84 HTVD, sayı: 18, vesika no: 467.

85 HTVD, sayı: 13, vesika no: 314; 26 Mart 1920'de Emin Arslan Beyden, Kilikya'da hem Kuva-yı Milliye'nin harekate başlaması, hem de milli teşkilatın şekillenmesi için çalışması istenmiştir. sayı: 13, vesika no: 341.

86 HTVD, sayı: 13, vesika no: 348.

87 HTVD, sayı: 52, vesika no: 1190.

lık daha sonra, 9 Kasım 1920'de hükümet kararnamesi ile II. Kolordu Komutanlığı adını alacaktır⁸⁸.

1920 yılı ortalarından itibaren, Batı Anadolu ve Güney cephele-
rindeki örgütlenmelerde yapılan değişiklikler, düzenli orduya geçiş
için alınan karar ve uygulamalar, yeniden gönüllü birlikler kurulma-
sına özellikle Kasım 1920'den itibaren kesinlikle izin verilmediği
düşüncesini doğurmaktadır. Ancak, Büyük Millet Meclisi Hükümeti'
nin bilgi ve izni dahilinde komutanlıklara bağlı bazı gönüllü birlik-
leri kurulduğu, kurulmak istendiği görülmektedir. Elceze Cephesi
Komutanlığı ile II. Kolordu Komutanlığına, Erkan-ı Harbiye-i Umu-
miye Reisi Fevzi imzasıyla gönderilen yazı şöyledir:

“B.M.M. Riyasetinin 25.12.336 tarihli emirleri mucibin-
ce hükümet-i merkeziyenin malumat ve muvaffakiyeti
olmadan kuvvet cem'i ve teşkilât icrası men edilmiştir.
Hükümet-i merkeziyenin malumat ve müsaadesi dahilinde
gönüllü teşkilat yapılmasına müsaade etmek niyetindeyiz.
Halihazırda cephenin ne gibi kuvvetlere ne dereceye
kadar ihtiyacı olduğu iş'arı”⁸⁹.

28 Aralık 1920'de XII. Kolordu Komutanlığı'ndan Erkan-ı
Harbiye-i umumiye Riyaseti'ne gönderilen yazıda da benzer düşünce-
ler yer alır.

“Aydın Cephesinde birisi Alaşehir'de, diğeri Nazilli'de
olmak üzere iki milis mıntika komutanlığı teşkil olunarak
Alaşehir mıntikası komutanlığına Ömer Lütfi Bey, Nazilli'
ye Şefik Bey tayin olunmuştur. Denizli Askerlik Şubesi
Reisi Miralay Tefvik Bey 57. Fırka Komutanlığı Vekaletine
verilmiştir... Bu cephelerde 57. ve 23. fırkalarda milis
teşkilatının ikmalî ve ondan her türlü ihtiyaçlarını temine
çalışacaklardır. Milis teşkilatı henüz intimam edilmemiş
olmakla beraber gittikçe gelişmektedir”⁹⁰.

Türk Kuruluş Savaşı boyunca, silahlı milli direniş güçlerine
değişik pek çok isim verilmiştir. Bu günümüze de yansır. Bunların
çoğu zaman iç içe geçtiği, genelleştirildiğinde askeri birlikleri de
içine aldığı görülür. Bunun en somut örneklerini, Büyük Taarruz

88 HTVD, sayı: 52, vesika no: 1198.

89 İstiklâl Harbi Arşivi, klasör: 572, dosya: 22-57, fihr: 105.

90 Aynı arşiv, klasör: 800, dosya: 67-45, fihr: 58.

öncesinden sonrasına kadar Ankara ve İstanbul basınında izlemek mümkündür. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa yayınladığı beyan-namelerde, batı cephesinde Yunanistan'a karşı savaşan kuvvetlerimize "Türkiye B.M.M. Orduları"⁹¹ diye hitap ederken, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi günlük haberlerinde sıkça "Kuva-i Muntazama", "Milli Ordumuz", genellikle de "Ordumuz"⁹² olarak tanımlar. Peyam-ı Sabah gazetesinde ise en çok "Kuva-ı Milliye", "Kuva-yı Milliye Ordusu", "Milli Kuvvetler", "Milli Ordu"⁹³ deyimlerinin kullanıldığı görülür. Basına, Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından dağıtılan resmi tebliğlerde de bunları görmek mümkündür.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. Anadolu'da işgal ve işgal tehlikesine karşı birbirinden kopuk gelişen yerel direniş hareketleri, Mustafa Kemal Paşa'nın hareketin önderliğini üstlenmesinden sonra toparlanmış, güçlenmiş ve aynı amaçla tek bir hedefe yönelmiştir.

Müdafaa-i Hukuk hareketi içinde Heyet-i Temsiliye, Heyet-i Merkeziye ve Heyet-i İdareler vasıtasıyla milli kuvvetlerin yönetiminde birlik sağlamak ve hareketi tek bir merkezden askeri birliklerle bağlantılı yürütmek, düzenli orduya geçişte olabilecek güçlükleri mümkün olduğunca önceden önlemek amacı gütmüştür. "Milli Ordu" olarak adlandırılan silahlı örgütlenme biçimi, daha sonra "milli müfrezeler" adını almış, Büyük Millet Meclisi'nin açılışından sonra da "gönüllü müfrezeleri veya taburları" olarak adlandırılmıştır. Adların değişmesi örgütün temel niteliğini değiştirmemekle beraber, dikkati çeken merkezleşmenin her ad değişikliğinde kendini daha çok hissettirmesi, milli kuvvetlerin artan biçimde askeri birliğe dönük örgütlenmesidir. Ordu ile bütünleşmesi, ordunun yardımcı kuvveti biçimine dönüştürülmesidir. Kolorduların yardım ve desteği ile oluşup gelişmeleri, faaliyet göstermeleri, dahası kolordu görev alanları içinde varlıklarını sürdürmeleri bu oluşumu kolaylaştırmaktadır.

Sivas Kongresi'nden hemen sonra, kolorduların Anadolu'daki görev alanları milli direniş düşünülerek yeniden belirlenmiş; hem sivil, hem de buna bağlı silahlı direniş güçlerinin örgütlenmesini tamamlamak ve onlara her türlü desteği vermekle görevlendirilmişler-

91 Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, (2 Eylül 1922).

92 Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, (20 Ağustos - 20 Eylül 1922 tarihli sayıları) Günlük yazılarda, "çeteler tarafından taarruz edilmiş" gibi cümlelerde görülür.

93 Peyam-ı Sabah Gazetesi (20 Ağustos - 19 Eylül 1922 tarihli sayıları) Bu gazete düşüncesi doğrultusunda bazı kasıtlı saptırmalar da yaparak "Anadolu Osmanlı Ordusu", "Osmanlı Mukavemet-i Milliyesi" deyimlerini de kullanmaktadır.

dir. Milli kuvvetler genelde kolorduların merkezce hazırlanmış planlarına uygun faaliyetlerde bulunmakta, kolorduların cephe faaliyetlerini de gizlemektedirler. Bu anlamda, İstanbul'un işgaline kadar gizli olarak milli kuvvetlerin her türlü ihtiyacını karşılayan, her tür sorununu çözümlleyen kolordular; zorunluluk görüldükçe gizli seferberlik yapmakta, bazı birliklerini sivilleştirilmektedir. Heyet-i Temsiliye'nin emirlerini yerine getirmekte, milli örgüt ve kuvvetler arasındaki bağı kurmaktadır. Daha gerçekçi bakıldığında milli kuvvetler ile birbirlerini tamamladıkları görülür.

Kolordu mantıklarında faaliyet gösteren milli kuvvetler, öncelikle kendi aralarında, başlarında genelde subayların bulunduğu ikinci derece mütaka ve cephe komutanlıkları oluşturulmasıyla, emir komuta düzenine sokulmaya çalışılmış, 1920 yılının başında Anadolu'yu kapsayacak biçimde hazırlanan hareket planlarında, kolorduların birer parçası, yan kuvvetleri olarak düşünülmüştür. İstanbul'un işgali ve Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle kolorduların açıktan faaliyet göstermeye başlamaları, daha önce sivilleşen askeri birliklerin, bu kez milli kuvvetleri de içine alacak biçimde tekrar askeri birliklere dönüşmesi sürecini başlatmıştır. Milli kuvvetlerin kuruluşunda öngörülen manga, bölük, tabur düzeni ve subayların da görev yapmakta oluşu bu sürecin işleyişini kolaylaştırmıştır. Tek zorluk yerel dönüşüm güçlüklerinin ve kişisel ihtirasların aşılması olarak görülmektedir.

Milli ordu'dan düzenli orduya geçiş süreci Büyük Millet Meclisi açılmadan önce güney cephesinde başlatılmış, bunu batı cephesi izlemiştir. Asıl amacı, askeri düzeni, milli silahlı güçlere egemen kılmak gibi görünen kolorduların denetiminde "milli müfrezler" kurulması ile bu süreç hızlanmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin bütçe konusu yaparak, milli kuvvetlerin ihtiyaçlarını, güç ve sayısını saptama yönünde aldığı kararlar, merkezin bilgisi dışında kaynaklara başvurulması ve asker toplamanın yasaklanması; tepkilere neden olup, tartışma konusu yapılmakla beraber, düzenli orduya geçiş düşüncesinin Ağustos 1920'de resmen uygulamaya konulmasına neden olmuştur. Bazı sorunlar ortaya çıkmasına ve çözümlenememesine karşın, düzenli orduya geçiş süreci, Kasım 1920'de Batı Cephesi Komutanlığı'nda yapılan yeni düzenleme ile en azından düşünce planında tamamlanmıştır.